

*Колонюк В. В.,
аспірант аспірантури і докторантури
Національної академії Служби безпеки України*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАТЬ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. Стаття присвячена проблемним питанням використання спеціальних лінгвістичних знань в кримінальних провадженнях про злочини проти інформаційної безпеки держави. На підставі аналізу експертної практики та практики досудового розслідування розглянуто причини масштабного зростання кількості судово-лінгвістичних експертиз за кримінальними провадженнями про злочини проти інформаційної безпеки держави. Зазначено, що судово-лінгвістична експертиза є унікальною і складається з таких видів як семантико-стилістична і авторознавча. Метою авторознавчої експертизи є встановлення автора документа на основі дослідження загальних та окремих ознак писемного мовлення, що відображають ступінь розвитку його мовленнєвих навичок. Ці задачі не залежать від категорій кримінального провадження. Метою семантико-стилістичної експертизи є встановлення особливостей того або іншого мовного значення, вираженого у тексті чи його складових (слові, словосполученні, висловлюванні та ін.) поза залежності від ступеня розвитку мовних навичок автора тексту. Визначено основну, пов'язану з цим проблему – недостатність власної методології семантико-стилістичної експертизи в сфері кримінального судочинства. Одним із негативних явищ цього є вирішення експертами-лінгвістами питань, що виходять за межі їх спеціальних знань та компетенції. Семантико-стилістична експертиза здебільшого пов'язана з категоріями кримінальних проваджень, зокрема експертиза публічних закликів до повалення конституційного ладу буде відрізнятися від експертизи наклепу, образ. Предметом лінгвістичної експертизи текстів є встановлення фактичних даних про його специфіку, зокрема це спрямованість тексту, комунікативна мета автора, мета повідомлення, ознаки закликів до певних активних дій, ознаки пропаганди певних поглядів, значення окремих компонентів тексту тощо.

З урахуванням актуальності даної проблематики у статті представлено підстави використання спеціальних лінгвістичних знань у формі судової комплексної експертизи за кримінальними провадженнями про злочини проти інформаційної безпеки, що пов'язані із розпалюванням ненависті і ворожнечі, навмисною дискредитацією органів державної влади, розповсюдженням брехливих під виглядом вірогідних повідомлень та ін.

Ключові слова: кримінальні провадження, лінгвістична експертиза, психолого-лінгвістична експертиза, словесне розуміння тексту, експертні дослідження, інтернет-комунікації.

Постановка проблеми. Кожна держава піклується про власну інформаційну безпеку, цього ж вимагає і розбудова та зміцнення української державності. Питання інформаційної безпеки є особливо актуальним для України у зв'язку із ніким

не спровокованою війною, яку розв'язала проти неї РФ. Сучасний інтернет-простір є безмежним інформаційним майданчиком, котрий слугує не лише засобом комунікації й обміну інформацією, джерелом різноманітних і майже невичерпних знань, а й середовищем зберігання та обігу офіційних й неофіційних, особистісних та громадських, відкритих і конфіденційних або й таємних відомостей. Користувачі всесвітньої віртуальної мережі наражаються на небезпеку викрадення або спотворення їхньої інформації, можуть ставати жертвами масованих інформаційних атак, спрямованих на розповсюдження фейкових, дифамаційних відомостей, екстремістсько-пропагандистської та іншої деструктивно-криміногенної інформації [1, с. 531–532].

Особливістю експертного дослідження об'єктів, які проходять у кримінальних провадженнях про злочини проти інформаційної безпеки України є те, що майже завжди для їх дослідження потрібно призначати комплексні судові експертизи, беручи до уваги не лише технічний, а й змістовний компонент та його спрямованість при використанні таких засобів злочинцями. Потреба оперативних і слідчих підрозділів СБ України у експертних дослідженнях в галузі судової лінгвістики об'єктивно зумовлена соціальним замовленням на використання спеціальних знань для вирішення багатьох питань, що виникають у зв'язку із розповсюдженням конфліктогенних та криміногенних текстів, які посягають на інформаційну безпеку держави. Такі знання є вкрай необхідними при виявленні й розслідуванні злочинів, пов'язаних із розпалюванням ненависті і ворожнечі, навмисною дискредитацією органів державної влади, розповсюдженням брехливих, під виглядом вірогідних повідомлень та ін. Це дослідження формально-мовної та змістовно-сислової сторін мовлення твору з метою виявлення словесних конструкцій та смислових одиниць тексту, що підпадають під ознаки конкретного протиправного діяння, відповідальність за яке передбачена відповідною законодавчою нормою. Важливість і значущість для розслідування злочинів та розв'язання зазначених завдань зумовлюють потребу їх дослідження.

Стан дослідження. Дослідженню питань судово-лінгвістичної експертизи та її значення в різних видах судочинства присвячена низка праць вітчизняних вчених, зокрема: Л.В. Ажнюк, Т.В. Будко, Х.М. Гайдис, Н.Я. Дідушок, Ю.О. Заїки, Н.В. Кондратенко, Ю.Ф. Прадіда, Д.Ю. Сизонова, Л.В. Свиридової, Л.В. Фраймович, Л.І. Шевченко, Г.С. Яроцької та ін. Водночас питання щодо застосування спеціальних лінгвістичних знань при розслідуванні злочинів проти інформаційної безпеки України, досліджені не достатньо повно. Одним з таких мало досліджених питань є тексти, які містять публічні заклики

із посяганням на національну, громадську безпеку або безпеку миру та міжнародного правопорядку. Найбільш інтенсивним інформаційним впливом на усвідомлене сприйняття інформації є здійснення вкрай небезпечної для українського суспільства пропаганди. Тому залишаються проблемними питання використання спеціальних лінгвістичних знань органами досудового розслідування й судом в оцінці змісту висловлювань або поширеного матеріалу, що мають значення для кримінального процесуального доказування.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сучасних можливостей спеціальних лінгвістичних знань в дослідженні текстів, що містять публічні заклики до вчинення злочинів проти основ національної безпеки держави, миру, безпеки людства та ін.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні військова агресія РФ проти України є різноманітним поєднанням різноманітних комбінацій форм і методів шкідливого й деструктивного впливу, серед яких домінуючим є інформаційний і кібернетичний. Важливим аспектом негативного інформаційного впливу, що намагаються здійснювати російські спецслужби, є його спрямованість на руйнування української державності. З цією метою ними використовуються підконтрольні їм ЗМІ, інтернет-ресурси, групи в соцмережах, поштові сервіси та ін. Саме через цю розгалужену мережу не тільки збирається розвідувальна інформація, а й проводяться деструктивні пропагандистські та інформаційно-психологічні операції.

Стратегією забезпечення державної безпеки, яка окреслена рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року та введена в дію Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022, сформульовано поняття інформаційної безпеки, під якою розуміється стан захищеності національних інтересів людини, суспільства і держави в інформаційній сфері, за якого унеможливлено завдання шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується, негативний інформаційний вплив; витік державної таємниці та службової інформації; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації, у тому числі шляхом проведення іноземними спецслужбами, окремими організаціями, групами, особами спеціальних інформаційних операцій та деструктивних інформаційних впливів, а також забезпечується своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам та національній безпеці України [2].

Інтернет-простір є сприятливим середовищем для швидкого, вірусоподібного розповсюдження деструктивної інформації. Комунікативна деструктивність проявляє себе у всіх сферах міжособистісної взаємодії, починаючи від побутового спілкування й завершуючи політичною комунікацією. Деструктивна поведінка, яка містить у собі склад злочину, стає поведінкою злочинною і тягне за собою юридичну відповідальність згідно з чинним законодавством [3, с. 714]. Публічні заклики в інформаційно-телекомунікаційних мережах мають найбільший ступінь публічності, оскільки з протиправною інформацією, що становить зміст таких закликів, може ознайомитися широке коло осіб, які мають доступ до сайту з розміщенням такої інформації. При цьому цифрові технології дозволяють створювати відомості, що становлять зміст публічних закликів, в обстановці приватності, поширювати їх у короткі

строки й серед широких категорій осіб. Лінгвістичні засоби маніпулювання свідомістю людини є одним із предметів, що досліджується когнітивною лінгвістикою. Загалом маніпулювання людською свідомістю характеризується цілеспрямованим впливом одного суб'єкта на іншого (інших) одновекторністю такого впливу, відбувається під час спілкування, має на меті змінити когнітивну та поведінкову діяльність іншої особи. Науковці звертають увагу на те, що лінгвістичне маніпулювання є родовим поняттям до слова «заклики» [4, с. 32–33, 86–87].

Поняття «публічні заклики», на думку В.В.Гапончука, включає безпосередньо саму цю дію, а також, виготовлення, зберігання й розповсюдження матеріалів з такими закликами (видові поняття). Воно є по суті наскрізним кримінально-правовим поняттям, оскільки вживається у диспозиціях декількох статей Особливої частини КК України: публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади (ч. 2, 3 ст. 109 КК), до зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України (ст. 110 КК), до вчинення терористичного акту (ст. 258-2 КК), до агресивної війни або розв'язування воєнного конфлікту (ст. 436 КК) та ін. [5, с. 11–12]. Публічними, на думку О.О.Книженко, вважається поширення закликів або висловлювання заперечення до невідомого кола осіб, зокрема в мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації. Заклик як мовленнєвий акт полягає в озвучуванні певної інформації протиправного характеру у вигляді фонетичних звуків, зображення тощо [6, с. 27].

Із 2014 року та за період повномасштабного вторгнення до України держави-агресора кількість запитів на проведення лінгвістичних експертиз текстів, що містять заклики до: підтримки рішень та/або дій держави-агресора, співпраці з державою-агресором, з її збройними формуваннями та окупаційною адміністрацією; невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України тощо значно збільшилося. Зростання кількості кримінальних проваджень викликало бурхливий попит на так звані «лінгвістичні докази». Вчена-процесуаліст І. Гловюк звертає увагу на те, що навіть при скороченому характері процедури доказування (при застосуванні консенсуальних процедур), враховуючи специфіку об'єктивної сторони, важливим є посилання на висновок експерта стосовно оцінки змісту висловлювань або поширеного матеріалу [7, с. 80].

Для правильної кваліфікації протиправних діянь не можна спиратися на думки лише простих носіїв мови, якими інколи виступають самі слідчі або оперативні працівники. Тут потрібне залучення професійних спеціальних знань у тій галузі науки, котра займається мовою і мовленням. Експерти-лінгвісти стали надзвичайно необхідними і правоохоронним органам, і адвокатам-захисникам, і суддям, які намагаються використати лінгвістичні докази як «чарівну паличку», щоб вирішити будь-яку справу, де був задіяний мовний матеріал. Необхідно брати до уваги те, що дослідження мовленнєвого текстуального джерела інформації здійснюється фахівцями з різних галузей знань, зокрема лінгвістами, психологами, криміналістами та іншими фахівцями. Судова лінгвістична експертиза відноситься до роду експертиз, де проблема експертних задач є особливо актуальною. Вона відрізняється від експертизи матеріалів відео-, звукозаписів, де об'єктом також є мовлення й продукти мовленнєвої діяльності. Ці експертизи є криміналістичними

і вирішують поряд із традиційними криміналістичними задачами – ідентифікацією особи за мовленням, діагностику умов його продукування, задачі класифікаційні, спрямовані на звуження кола підозрюваних тощо. Такі задачі не залежать від категорії кримінальних проваджень. Судова лінгвістична експертиза і її вид – семантико-стилістична, навпаки, напряму пов'язані з категоріями кримінальних проваджень і вирішують специфічні задачі, що визначаються ними. Так, характер задач семантико-стилістичної експертизи за кримінальними провадженнями про наклеп або висловлення образ будуть відрізнятися від задач за кримінальними провадженнями про публічні заклики до підтримки рішень або дій держави-агресора. Це викликано насамперед їх об'єктивною стороною.

В практиці проведення судово-лінгвістичних експертиз мають місце випадки, коли експерти опиняються у складній ситуації, що пов'язана з відмінністю лінгвістичного тлумачення мовленнєвого порушення від правової кваліфікації об'єктивної сторони мовленнєвого діяння як складу злочину.

Так, наприклад, в юриспруденції публічні заклики до протиправних дій зазвичай виражаються у двох формах: вербальні заклики (поширення інформації серед невизначеного кола осіб на мітингу, зібранні, демонстрації, зокрема, й у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації); розповсюдження матеріалів із закликами (поширення, зокрема, звернень, листів, листівок, гасел, комп'ютерних носіїв інформації серед невизначеного кола осіб, зокрема, й у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації). Такі заклики до протиправних дій – це завжди дії умисні. Для настання відповідальності за публічні заклики до протиправних дій не має значення, якою була реакція осіб, на яких вони були спрямовані, схвальна чи не схвальна, з підтримкою чи обурлива.

У лінгвістиці заклики розглядаються як особливий тип мовленнєвого акту, під комунікативним призначенням якого розуміємо наявність наміру вплинути на адресата шляхом повідомлення йому певної інформації [8, с. 81]. Вітчизняна вчена Л.В. Суховерхва розглядає природу заклику у контексті його агональності, під якою розуміється такий психологічний стан готовності до боротьби з супротивником, який здатен породити різноманітні форми агресивної поведінки, у тому числі й вербальну [9, с. 134].

Предметом лінгвістичної експертизи текстів є встановлення фактичних даних про його специфіку. Зокрема – це спрямованість тексту, комунікативна мета автора, мета самого тексту повідомлення, ознаки закликів до певних активних дій, ознаки пропаганди певних поглядів, значення окремих компонентів тексту тощо. По суті предметом даного виду експертизи є встановлення наявності або відсутності таких характеристик тексту та його автора, що знайшли відображення, котрі мають значення для прийняття рішення у кримінальному провадженні, тобто юридично значущих. Слід погодитися з позицією Т.В. Будко, що в такому разі йдеться не про надання експертом кримінально-правової кваліфікації інформації, яка міститься в тексті повідомлення, а про визначення її об'єктивного змісту спеціальними судово-лінгвістичними методами [10]. Правова кваліфікація – це завдання органів досудового розслідування, сторони захисту та суду.

Науковцями також звертається увага на потребу дослідження конфліктогенних та криміногенних текстів, які посягають на інформаційну безпеку держави, проведення психоло-

го-лінгвістичної експертизи і зазначається, що експерт-лінгвіст має бути зорієнтований на предметно-змістовний аналіз, виявлення значення окремих слів та висловлювань, усього тексту, мовні засоби виразу смислу, формальні особливості комунікації. Під час проведення судової психолого-лінгвістичної експертизи фахівці досліджують текст як явище мовленнєвої діяльності, як проєкції психічного: мова як продукт певної психічної діяльності людини та мовленнєву діяльність як психічний процес. Автор повідомлення, оприлюднюючи матеріал, робить це для досягнення певного результату – вплинути на думку, поведінку, ставлення аудиторії до чогось або когось [11, с. 367]. Безумовно, що сучасні науково-методичні підходи до вирішення комплексних психолого-лінгвістичних експертиз ще перебувають на стадії розроблення і потребують удосконалення в бік чіткої алгоритмізації дій і розмежування компетенції експертів – лінгвіста і психолога.

На потребу проведення комплексних психолого-лінгвістичних експертиз у вирішенні завдань, пов'язаних із розслідуванням злочинів, спричинених збройною агресією РФ вказує Ю.І. Браїлко, підкреслюючи, що їх проведення є виправданим з огляду на помітне збільшення можливостей кодування тексту, який публічно поширюють із метою мультимодального впливу на свідомість аудиторії, оскільки визначення смислового, експресивного навантаження мовленнєвого об'єкта часто потребує зважання на візуальний та/або акустичний контекст, що належить до компетенції експерта-психолога [12, с. 14].

До компетенції експерта-лінгвіста під час проведення комплексних психолого-лінгвістичних експертиз мовлення відносять вирішення таких завдань: надання тлумачення значенню й походженню слів, словосполучень, усталених фразеологічних виразів (ідіом), використаних в об'єкті; інтерпретування основного і додаткового значень ключових лексичних маркерів в аналізованому контексті; тлумачення об'єктивного змісту лексем і лексичних структур для визначення варіантів розуміння досліджуваних конструкцій; визначення змістовної спрямованості, модальності, експресивності й емотивності мовленнєвого об'єкта; виявлення в наданому об'єкті формально-граматичної характеристики, з'ясування специфіки використаних стилістичних засобів і прийомів; визначення адресатів, до яких звертається мовець; виокремлення лексичних маркерів, що містять семантику виправдовування, заперечення, підтримки, схвалення та ін. [13, с. 91–92].

Необхідність звернення нами до наукової бази судово-лінгвістичної експертизи пов'язана як із загальними вимогами дотримання принципів об'єктивності, всебічності й повноти експертного дослідження, використання сучасних досягнень науки, так і з потребою в універсалізації лінгвістичного аналізу, що необхідно для подолання негативних проявів суб'єктивного характеру, які інколи притаманні діяльності експертів-лінгвістів. Нами не випадково робиться акцент на необхідності саме професійних спеціальних знань в галузі судово-лінгвістичної експертизи, яку мають проводити судові експерти. Завдання судово-лінгвістичного аналізу є доволі різноманітними. Проте основним посилом щодо значення саме цієї галузі експертних знань є те, що судово-лінгвістична експертиза може надати важливі докази, які допомагають виявити двозначність, маскування, мову маніпуляції та ін.

На даний час в експертній спільноті практично досягнута угода щодо того, яка філологічна дисципліна здатна інтегру-

вати теорії, методи, підходи, що застосовуються з прикладною метою в межах лінгвістичної експертизи. Вирішення експертних задач, які відповідають цьому роду судової експертизи, пов'язане з встановленням значущих в криміналістичному сенсі смислових компонентів тексту і здійснюється із застосуванням процедур спеціальної мета мовленнєвої рефлексії на досліджуваній об'єкт. У загальному вигляді зміст дослідницької діяльності може бути визначено як семантичний аналіз тексту. Найбільш пристосований для цього категоріальний апарат лінгвістичної семантики, тому сама лінгвістична експертиза отримала таку назву як семантична або семантико-стилістична.

Як зазначають автори підручника «Лінгвістична експертиза», об'єкт дослідження фахівця-лінгвіста обмежений продуктом мовленнєвої діяльності людини, який знаходить свій вираз в усному чи писемному мовленні і може зберігатися на матеріальних носіях в графічній або у цифровій формі. Лінгвістична експертиза за своєю суттю має бути окремим типом аналітичної ідентифікації тексту з самостійною предметністю, фаховими методами аналізу та аргументацією. Дослідницяка увага в цьому випадку зосереджується на спеціальних методиках аналізу таких текстів як: лінгвістична ідентифікація текстів у кримінальних провадженнях; лінгвістичне доведення текстів у справах щодо наклепу, образи; фахова лінгвістична аргументація у спірних текстах ЗМІ за звинуваченням в екстремізмі, тероризмі, сепаратизмі, розпалюванні міжнародної, релігійної ворожнечі; дуалістична інтерпретація семантики слова / фрази в будь-яких текстах, що мають судову перспективу [14, с. 143–144].

Ведучи мову про судово-лінгвістичну експертизу писемного мовлення, Т.В.Будко зазначає, що будучи цілісною за завданнями, вона поділяється на авторознавчу, якою вирішується питання щодо автора (виконавця) тексту, і семантико-стилістичну експертизу, якою вирішуються питання встановлення не особи автора тексту, а об'єктивного змісту тексту в цілому, окремих його висловів і слів у контексті, особливостей стилістичного оформлення тексту, фактів запозичання або використання в ньому інших мовленнєвих джерел тощо [15, с. 475–476]. Ми погоджуємося з вченою стосовно розподілу лінгвістичної експертизи на авторознавчу та семантико-стилістичну, і хочемо лише додати, що метою авторознавчої експертизи є встановлення автора документа на основі дослідження загальних та окремих ознак писемного мовлення, що відображають ступінь розвитку його мовленнєвих навичок. Метою ж семантико-стилістичної експертизи є встановлення особливостей того або іншого мовного значення, вираженого у тексті чи його складових (слові, словосполученні, висловлюванні та ін.) поза залежності від ступеня розвитку мовних навичок автора тексту. Також хочемо звернути увагу й на те, що в теорії та практиці кожного з цих видів експертиз вироблені певні вимоги, що визначають придатність мовленнєвих об'єктів для проведення дослідження і вирішення задач даного виду експертиз.

Так, основними критеріями придатності мовленнєвого твору для семантико-стилістичної експертизи є такі ознаки тексту як цілісність, зв'язність, завершеність, структурованість, контекстна визначеність тощо, відображення результату мовленнєвої дії на матеріальному носії. Для вирішення задач авторознавчої експертизи мовленнєвий твір повинен мати властивості мовленнєвого сліду, у котрому відображені інтелектуальні, дискурсивні, мовні навички автора тексту в ступені

й обсязі, що є достатнім для встановлення автора мовленнєвого твору й діагностично значущих ознак так званих облікових характеристик.

Завдяки впровадженню методики проведення судової лінгвістичної експертизи матеріалів, що містять заклики до вчинення протиправних дій, спрямованих на підірвання конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, здійснюється об'єктивна фіксація й надається оцінка конкретних мовленнєвих дій. Сьогодні експерт озброєний системою лінгвістичних категорій і методів, котрі необхідно використовувати в дослідженні висловлювань, що потрапили до правової сфери.

При перенесенні ознак злочину на метамову лінгвістичної семантики, виокремлюють дві особливі їх групи, котрі мають цікавити експерта і мають значення для правової оцінки досліджуваних фактів слідчим, прокурором, захисником, судом. Перша група – семантичні ознаки, оскільки текст із закликами до вчинення протиправних дій у прямій або побічній формі містить слова й твердження у певному контексті, що виражають погрози, пропаганду, приховану мотивацію тощо. Предметом дослідження під час семантико-текстуального аналізу є зміст повідомлення, а саме: зміст понять, лексичне значення слів або словосполучень, використаних в тих або інших текстах, їх стилістична забарвленість, смислове навантаження, характер інформації, що міститься в текстах, тобто вирішення питань мовленнєвого характеру, не пов'язаних із встановлення фактичних даних про автора (мовця), про його мовленнєву особистість. Інша група ознак – прагматичні, тобто встановлення мети, інтенції, реакції та ін. [16, с. 109].

Злочини проти інформаційної безпеки України приховують надзвичайно велику суспільну небезпеку, а отже потребують швидкого й ефективного розслідування фактів їх вчинення. Це завдання, серед іншого, може бути розв'язаним із залученням можливостей судової експертизи. Розгляд актуальних питань експертного забезпечення розслідування зазначених злочинів дає змогу поглибити знання слідчих, прокурорів, адвокатів щодо меж компетенції судового експерта-лінгвіста, питань, що можуть бути розв'язані судово-лінгвістичною експертизою, а також уникнути типових помилок при призначенні відповідних видів експертиз.

Окремої уваги потребує й розгляд в межах питань судово-лінгвістичної та психолого-лінгвістичної експертизи особливостей електронної комунікації у глобальній комп'ютерній мережі Інтернет. Предметом такого перспективного дослідження мають бути лінгвістичні релевантні особливості електронної комунікації на різноманітних мовних рівнях: морфологічному, лексичному, синтаксичному, текстовому, комунікативному. Проте слід констатувати, що на даний час експерти-лінгвісти дещо обмежені у знаннях властивостей інтернет-комунікацій та проводять такі експертизи, базуючись на власній лінгвістичній підготовці й особистому досвіді проведення судово-лінгвістичних експертиз.

Висновки. У контексті вирішення проблеми боротьби зі злочинами проти інформаційної безпеки України як одного з важливих напрямів розвитку національної, державної безпеки дедалі все частіше йдеться про те, що на всіх стадіях кримінального процесу неможливо обійтися без залучення спеціальних знань, основною процесуальною формою використання яких є судова експертиза. При цьому питання використання

спеціальних знань в галузі лінгвістики, психології, криміналістики та ін. є актуальними з огляду на те, що кількість кримінальних проваджень про злочини проти інформаційної безпеки України постійно збільшується. Підбиваючи підсумки розгляду піднятих в даній статті питань, слід зазначити, що хоча нині в галузі судової експертизи і розроблені методики окремих видів семантико-стилістичної експертизи текстів, проте судово-лінгвістична експертиза потребує подальшого розвитку. Основні напрями подальшого розвитку лінгвістичних експертиз мають бути спрямовані на розроблення і впровадження у практику експертних методик з дослідження інформаційних загроз у Інтернет-середовищі електронної комунікації та комплексних психолінгвістичних експертиз.

Література:

1. Злочини проти інформаційної безпеки держави: поняття, виявлення, досудове розслідування: монографія І.В. Гора, В.А. Колесник, В.В. Малюк та ін.; за заг. ред. Колесника В.А. Київ : 7БЦ, 2023. 512 с.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» : Указ Президента України № 56/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>.
3. Чорний Г.О. Деструктивна поведінка: визначення та форми її прояву. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11/2022. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/171>. С. 712–714.
4. Гапончук В.В. Кримінально-правова протидія публічним закликам до вчинення злочинних дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2021. 272 с.
5. Гапончук В.В. Публічні заклики до протиправних дій як наскрізне кримінально-правове поняття. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 1(21).
6. Книженко О.О. Кримінально-правова характеристика складу кримінального правопорушення, передбаченого ст.111-1 КК України «Колабораційна діяльність». В кн.: Кваліфікація та розслідування окремих видів злочинів проти основ національної безпеки та воєнних злочинів: навч. посіб. Київ: НА СБУ, 2022. С. 24–39.
7. Гловюк І. Питання мотивування вироків за статтею 436-2 КК України. *Протидія кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану* : зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф. (Кропивницький, 27.10.2022). Кропивницький, 2022. С. 78–81.
8. Стасюк Н. Заклик як агітаційна форма політичного дискурсу: прагмалінгвістичний аспект. *Рідний край*. 2014. № 1 (30). С. 80–85.
9. Суховецька Л. В. Агональна природа директивного мовленнєвого акту заклику в політичному дискурсі. *Філологічні трактати*. 2016. Том 8. № 2. С. 133–141.
10. Будко Т.В. Судово-лінгвістична експертиза: об'єктивна необхідність та суб'єктивні фактори гальмування її розвитку. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/bf952a6c-674c-449a-9224-7ed3cabd83c3/content>
11. Ходанович В.О. Роль судово-авторознавчої та психолінгвістичної експертизи в доказуванні у кримінальних провадженнях про злочини екстремістської спрямованості. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: матер. Всеукр. наука-практ. інтернет конф.* Одеса: Юридична література, 2013. С. 366–367.
12. Браїлко Ю. І. Мультиmodalний текст як об'єкт судової експертизи в кримінальних провадженнях за фактами колабораційної діяльності. *Експертне забезпечення розслідування фактів колабораційної діяльності* : мат-ли міжнар. наук.-практ. кругл. столу (Київ, 23.06.2022). Львів ; Торунь, 2022. С. 12–17.
13. Ковкіна С.В., Фесюнін В.М. Межі компетенції судових експертів у комплексній психолого-лінгвістичній експертизі мов-

- лення. *Судова експертиза в контексті відновлення України. III Всеукраїнський форум судових експертів* : Матер. III всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 9 червня 2023). Київ : Вид-во Ліра-К, 2023. С. 89–94.
14. Лінгвістична експертиза: підручник / Л. І. Шевченко, Д. Ю. Сизонов ; за ред. Л. І. Шевченко. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 244 с.
  15. Будко Т.В. Лінгвістична експертиза. В кн.: Експертизи у судочинстві України: наук.-практ. посіб. за заг. ред. В.Г. Гончаренка, І.В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. С. 474–481.
  16. Черняк А.М. Використання спеціальних знань при дослідженні текстів із закликами до підризу конституційного ладу, порушення територіальної цілісності і недоторканості України. *Вісник кримінального судочинства*. № 3–4/2022. С. 101–111. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.3-4/101>.

Kolonyuk V. Certain aspects of the use of special linguistic knowledge in criminal proceedings about crimes against the information security of Ukraine

Summary. The article is devoted to problematic issues of the use of special linguistic knowledge in criminal proceedings about crimes against the information security of the state. Based on the analysis of expert practice and the practice of pre-trial investigation, the reasons for the large-scale increase in the number of forensic linguistic examinations in criminal proceedings about crimes against the information security of the state were considered. It is noted that forensic-linguistic expertise is unique and consists of such types as semantic-stylistic and authorial expertise. The purpose of the author's examination is to establish the author of the document based on the study of general and individual signs of written speech, which reflect the degree of development of his speaking skills. These tasks do not depend on the categories of criminal proceedings. The purpose of semantic and stylistic examination is to establish the peculiarities of one or another linguistic meaning expressed in the text or its components (words, phrases, expressions, etc.) regardless of the degree of development of the language skills of the author of the text. The main problems related to this are identified - the inadequacy of the own methodology of semantic and stylistic examination in the field of criminal justice. One of the negative phenomena of this is the solution by linguist experts of issues that go beyond their special knowledge and competence. The semantic and stylistic examination is mostly related to the categories of criminal proceedings, in particular, the examination of public calls for the overthrow of the constitutional order will differ from the examination of slander, insults. The subject of the linguistic examination of texts is the establishment of factual data about its specifics, in particular, the focus of the text, the communicative purpose of the author, the purpose of the message, signs of calls for certain active actions, signs of propaganda of certain views, the meaning of individual components of the text, etc.

Taking into account the relevance of this issue, the article presents the grounds for using special linguistic knowledge in the form of a complex forensic examination in criminal proceedings on crimes against information security, which are related to inciting hatred and enmity, deliberate discrediting of state authorities, spreading false messages under the guise of credible reports and others.

Key words: criminal proceedings, linguistic expertise, psychological and linguistic examination, semantic understanding of a text, expert research, Internet communications.